

**IBN OBIDIN ASARLARINING HANAFIY MAZHABIDA TUTGAN
O'RNI**

Tursunov Muxiddin Dovudovich

O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi

“Islom tarixi va manbashunosligi IRCICA”

kafedra 1-kurs tayanch doktoranti

tel: +998945261940

Annotatsiya: *Ushbu maqolada hanafiy mazhabining yetuk allomalaridan biri bo'lmish Ibn Obidinning hayoti va ilmiy faoliyati haqida ma'lumotlar keltiriladi. Shuningdek, allomaning fiqh ilmiga qo'shgan hissasi haqida ham qisqacha ma'lumotlar keltiriladi. Bundan tashqari alloma yozgan asarlar aynan hanafiy fiqhining rivojidagi tutgan o'rni haqida ham ma'lumotlar zikr qilingan.*

Kalit so'zlar: *Hanafiy fiqhi, Raddu-l-muhtor, mazhab, fiqh ilmi, tarix, Alloma Ibn Obidin, Nassamatul al-asxor ala sharhi Minor.*

Ibn Obidin o'z davrining yetuk ulamolaridan hisoblanib, ko'plab yozgan asarlari bizgacha yetib kelgan. Alloma faqat asarlar yozibgina qolmay, o'zining izdoshlari bo'lmish bir necha shogirdlar ham chiqarganlar. Quyida allomaning shogirdlarini eslatib o'tamiz. Bular: Abdulg'ani Miydaniy, Hasan Baytori va Ahmad Afandi Islombuliy va boshqa olimlar Ibn Obidindan ta'lim olishgan va zamonasining yetuk allomalari hisoblanadi.

Ibn Obidinning asarlariga kelsak, bizgacha yetib kelgan kitoblaridan eng mashhuri “Raddul Muxtor ala Durrul Muxtor” (Adashganlarni tanlangan durlarga yo'llovchi) hisoblanadi. Bundan tashqari, uning turli ilmlarga bag'ishlangan “Raf'ul anzor amma avrodahu al-Halabiy ala Durrul Muxtor” (Durrul Muxtorga Halabiy qo'shgan narsalarga nazarlarni qaratish), “Nassamatul al-asxor ala sharhi Minor” (Minor sharhiga tong shabadalari), “Xoshiya alal Mutul” (Mutulga hoshiya), “Ar-Rohiqul maxtum” (Muhrlangan shinni), “Xavosh ala tafsiril

Bayzoviy” (Bayzoviyning tafsiriga yozilgan hoshiya), o‘ttiz ikki risoladan iborat “Majma’atur rasoil” kabi asarlari mavjud.

Ibn Obidin rahimahullohning o‘g‘li Alouddin Muhammad ad-Dimishqiy (1828-1889) rahimahulloh ham o‘z davrining taniqli faqih sifatida ilmiy faoliyat olib borganlar. U islomning ilk zamonaviy konstitutsiyasi sifatida ko‘riladigan mashhur “al-Majallat al-adliya”ni tuzuvchilardan biri. U otasining tugallanmay qolgan “ar-Radd al-muhtor” asarini tugallab, “Qurratu uyun al-axyor”, deb nomlaganlar. “Nur al-iyzoh”ga “Me’roj an-najoh” nomli sharh bitganlar, shuningdek, sodda til bilan yozilgan “al-Hadiyyat al-aloiya” nomli fiqhiy asari ham bor.

Hanafiy mazhabida sermahsul ijod qilgan ulamolardan biri va ilmiy salohiyati bilan butun Mag‘rib va Mashriq olimlarini hayratga solgan Ibn Obidin 54 yil mobaynida nodir kitoblar va risolalarni o‘z muxlislariga taqdim etgan. Yozgan asarlari ilm sohiblari tomonidan yuksak e’tirofga sazovor bo‘lgan. Ko‘plab ilmlarni hosil qilganidan keyin Ibn Obidin rahmatullohi alayh yanada ilmini ziyoda qilish maqsadida Amr shayx rahmatullohi alayh bilan uchrashib, ilm o‘rgatishini so‘raydi. Amr shayx rahmatullohi alayh o‘zi bilgan barcha ilmlarni unga o‘rgatadi.

Ibn Obidin rahmatullohi alayh ilm chanqog‘ini qondirish va ilm kosasini to‘ldirish maqsadida taniqli Muhaddis Shayx Muhammad Kazbariy rahmatullohi alayh bilan uchrashib, undan ko‘pgina ilmlarni o‘rgandi. Muhammad Kazbariy rahmatullohi alayh shogirdiga o‘zi ta’lim bergan ilmlarni boshqalarga ham o‘rgatishiga ijozat beradi. U ilm tarqatish, dars berish va kitob yozishda katta muvaffaqiyatlarga erishgan. Hatto u barmoq bilan sanarli darajadagi buyuk olimlardan biriga aylandi. Ibn Obidin rahmatullohi alayhning zamonasidan keyin uning shogirdlari shayx Abdulg‘aniy Miydaniy, shayx Hasan Baytoriy hamda Ahmad Afandi Islombuliylar va yana ko‘plab olimlar ta’lim olishgan.

Ibn Obidin rahmatullohi alayh namoz o‘qiganlarida Rasulullohni ko‘z qirralari bilan ko‘rib turar ekanlar. Agar namozlarida rasulullohni ko‘rmasalar biror-bir sunnatni tark qilganlaridan deb, bilarkanlar. Ibn Obidin rahmatullohi alayhning haybatlari va viqorlari shu darajada ediki, hatto barcha olimlar

haybatidan qo‘rqib turardi. Ibn Obidin taqvosi, iffati, salohiyati va qanoatining go‘zalligi bilan butun dunyoga tanilgan. Butun Mag‘rib va Mashriq shayx olimlari uning ilmiy salohiyatini ko‘rib, u kishini tengi yo‘q olim ekanligiga tan berishgan. Ibn Obidin rahmatullohi alayh yozgan va tasnif etgan kitoblari bilan islom mamlakati kutubxonalarini to‘ldirib tashlangan. Asarlari esa chuqur bilim asosida yozilgani, daqiq bahslari, balog‘at va fasohatli tili, yuksak ma‘rifati bilan ajralib turadi. Xatto mujtahidlik darajalari maqomidan o‘z o‘rnini egallashga o‘lgurdi.

Mashhur olim Ibni Obidin Abu Yusufning “Amoliy” kitoblari haqida shunday deydi. “Amoliy” imloning jam‘idir. Bunda, Mujtahid o‘tirganda uning atrofida shogirdlari qog‘oz-qalamlarini olib o‘tiradi. So‘ng, olim ilmda Alloh taolo unga bildirgan narsani yoddan gapiradi. Shogirdlar uni yozib boradi. Keyin, yozgan narsalarini jamlab kitob qiladilar. Ana o‘shani “imlo” yoki “amoliy” deb ataydilar. O‘tgan fuqaho, muhaddis va arab tili olimlarining shundoq odatlari bo‘lgan”.

Jaloliddin Rumiy hazratlari aytadi: barcha maxluqotlar suv ichishi bilan to‘yadi. Ammo baliq suv ichida yursa ham to‘ymaydi;

Ey ilm toliblari, guyo sizlar ham suvdagi baliqqa o‘xshab, ilmga to‘ymanglar;

Yana Rumiy hazratlari aytadiki: “Bir mardi haq valiy bo‘lish uchun qanchadan-qancha yillar va asrlar kerak bo‘ladi”.

Ilm ahllari ham ilm talab qilishda o‘zlarini go‘yo bu zotga qiyos qilsalar, foydadan xoli bo‘lmaydi. Chunki Payg‘ambar alayhissalom aytadilar: “Kim o‘zini bir qavmga o‘xshatsa, bas u o‘shalardandir”, deganlar. Allohning mahbub qullaridan Robiya Adabiya rahmatullohi alayh aytadilar: “Kim o‘zini Payg‘ambarlarga o‘xshatsa uning asari unga albatta yuqadi” deydi. Demak bizlar ham Allohning fazlidan umidvor bo‘lib, ilm olishga har doim harakat qilishimiz maqsadga muvofiqdir. Hanafiy mazhabimiz fiqhiga doir mashhur asarlar muallifi Ibn Obidin hijriy 1252-yili 54 yoshida Damashqda vafot etgan. Bu allomaning qabri “Bobus sag‘ir” qabristonida joylashganligi manbalarda qayd etilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ahmad bin Zayni Dahlan al-Makkiy "Al-Fathul mubin fi fazoili Xulafa ar-roshidin" – Misr: „Matbaa al-Maymaniya” 1892. B.169.
2. Ashur Ali Imran "Azhariya" – Qohira: "Dilya" 2009. B. 174.
3. <https://www.goodreads.com/book/show/40371452-al-fathul-mubin>